

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО АБО ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Туманянц А. Р.

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Одним із завдань кримінального провадження, закріплених у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, що відображає одну із значущих тенденцій розвитку українського законодавства сучасного періоду – посилення гарантій дотримання їх прав та законних інтересів у взаємовідносинах з органами державної влади

Право на судовий захист є фундаментальним правом людини, яке становить собою гарантію захисту її інших прав, свобод і законних інтересів, а рівень його забезпеченості характеризує демократизм держави та її правовий характер. Особливе значення це має у сфері кримінального провадження як такої, де стикаються публічні та приватні інтереси, суттєво обмежуються конституційні права і свободи, застосовуються заходи забезпечення, поєднані із втручанням в особисте життя людини, а отже виникає потреба у створенні дієвих механізмів реалізації прав на судовий захист [1, с. 1].

Кримінальною процесуальною формою реалізації конституційного права людини на судовий захист є передбачений КПК України порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді під час досудового розслідування. Його нормативне закріплення в окремій главі КПК України підкреслює особливе значення цієї процедури як гарантії захисту інших прав і законних інтересів учасників кримінального провадження. Глава 26 КПК України включає чотири окремі порядки оскарження під час досудового розслідування, які відрізняються один від одного за предметом оскарження, суб'єктом оскарження, суб'єктом та процедурою розгляду та вирішення скарги, а саме: (1) оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування; (2) оскарження недотримання розумних строків; (3) оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування; (4) оскарження слідчим рішенням, дій чи бездіяльності прокурора [2, с. 507].

В рамках цієї публікації ми зупинимося на аналізі окремих положень процесуального порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування (ст. 303-308 КПК України).

Встановлюючи предмет судового оскарження законодавець пішов шляхом прямої вказівки в законі вичерпного переліку тих дій, бездіяльності та рішень органів досудового розслідування або прокурора, які можуть бути оскаржені до слідчого судді під час досудового розслідування (ч. 1 ст. 303 КПК України). Таким чином, скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підго-

товчого судового засідання за правилами статей 314 – 316 КПК України. Вод-
почас рішення, дії чи бездіяльність, перелік яких визначено у ч. 1 ст. 303 КПК
України, не можуть бути предметом оскарження на стадії підготовчого судово-
го засідання. Як під час досудового розслідування, так і під час підготовчого
судового засідання можуть бути оскаржені лише рішення прокурора, слідчого
про відмову у визнанні потерпілим та рішення, дії чи бездіяльність слідчого або
прокурора при застосуванні заходів безпеки (п. 4 Інформаційного листа Вищого
спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про
деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудо-
вого розслідування» від 09.11.2012 р. [3]).

Розглядаючи інститут оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час до-
судового розслідування, слід звернути увагу, на певну термінологічну неточ-
ність чинного законодавства. Так, § 1 глави 26 КПК України називається
«Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи
прокурора під час досудового розслідування». Разом із тим, із аналізу ст. 303
КПК України випливає, що до слідчого судді можуть бути оскаржені рішення,
дії чи бездіяльність виключно слідчого та/або прокурора.

Відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 3 КПК України прокурор – це Генеральний про-
курор України, перший заступник, заступники Генерального прокурора Украї-
ни, їх старші помічники, помічники, прокурори Автономної Республіки Крим,
областей, міст Києва та Севастополя, прокурори міст і районів, районів у міс-
тах, міжрайонні та спеціалізовані прокурори, їх перші заступники, заступники
прокурорів, начальники головних управлінь, управлінь, відділів прокуратур, їх
перші заступники, заступники, старші прокурори та прокурори прокуратур усіх
рівнів, які діють у межах повноважень, визначених КПК. Згідно з п. 17 ч. 1 ст. 3
КПК України слідчий – це службова особа органу внутрішніх справ, органу
безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодав-
ства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу
внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, упов-
новажена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досу-
дове розслідування кримінальних правопорушень. Системне тлумачення вище-
зазначених положень кримінального процесуального законодавства, а також
статей 36 та 38 КПК України дозволяє зробити висновок, що поняття органу
досудового розслідування не ототожнюється з поняттям слідчого або прокуро-
ра. Отже, практичного значення набуває питання, чи повинна особа, як подає
скаргу, вказувати конкретну особу – слідчого або прокурора – рішення, дії чи
бездіяльність якої оскаржується. На наш погляд, позитивне вирішення цього
питання має значення для забезпечення дотримання передбаченого в законі 72
годинного строку для розгляду скарги, оскільки, враховуючи значну кількість
відділів, управлінь в органах досудового розслідування, уявляється доволі про-
блематичним викликати особу, рішення, дії чи бездіяльність якої оскаржується,
та у встановлений законом строк розглянути скаргу, якщо в скарзі зазначено
виключно орган досудового розслідування.

Успшній реалізації права особи на оскарження рішень, дій чи бездіяльності
слідчого чи прокурора під час досудового розслідування сприятиме окреслення

кола осіб, які мають право на подання таких скарг. В законі чітко вказані суб'єкти права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора. Ними є підозрюваний, його захисник чи законний представник, а також потерпілий, його представник і законний представник, цивільний позивач, його представник і законний представник, цивільний відповідач і його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), заявник, володілець тимчасово вилученого майна, особа, якій відмовлено у визнанні потерпілою, особи, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, особа, якій відмовлено в задоволенні клопотання. Разом із тим, не встановлено процесуальне положення особи, яка подала скаргу (скаржника). Згідно зі ст. 306 КПК України розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування здійснюється за обов'язкової участі особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника. Проте, повноваження представника особи, яка подала скаргу законом також не визначені. Вважаємо, що слід погодитися з позицією тих слідчих суддів, які встановлюються повноваження представника особи, яка подала скаргу, за аналогією з повноваженнями представника потерпілого (ст. 58 КПК України).

Процесуальним документом, який ініціює судово-контрольне провадження², є скарга, яка має відповідати певним вимогам щодо її форми та змісту, які, на жаль, КПК України не визначає. На думку С.Л. Шаренко, такими вимогами мають бути: обов'язок скаржника подати скаргу в письмовій формі, з зазначенням у вступній частині – назви суду, якому адресується скарга, повних анкетних даних скаржника, з обов'язковою вказівкою номера засобу зв'язку чи електронної адреси, адреси місця проживання, назву рішення, дії чи бездіяльності слідчого чи прокурора, що оскаржується; у мотивувальній частині – скаржник повинен викласти зміст рішення, дії чи бездіяльності, що оскаржується, з посиланням на докази, якими обґрунтовується скарга, з зазначенням норми закону, що регулює відповідні відносини; в резолютивній частині – повинен сформулювати вимогу щодо скасування рішення слідчого чи прокурора, зобов'язанні припинити дію, зобов'язанні вчинити певну дію. Скарга повинна містити підпис особи, яка її подає, та дату її подання. Обов'язковим додатком має бути копія постанови слідчого або прокурора, яка оскаржується до суду. В разі подання скарги поза межами 10-денного строку, заявник вправі подати докази, які вказують на дату отримання копії постанови або підтверджують обставини поважності причин пропуску, встановленого процесуального строку [4, С. 98]. Ми погоджуємося з автором стосовно того, що зазначені вимоги до форми та змісту скарги необхідно закріпити в законі, передбачивши відповідні наслідки їх недотримання, які, наприклад, можуть бути аналогічними тим, що передбачено для апеляційної скарги на вирок суду.

² Термін «судово-контрольне провадження» запроваджено у науковий обіг: О. Г. Шило. Див. *Шило, О. Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України* [Текст] : [монограф] / О. Г. Шило. – Х. : Право, 2011 – 464 с.

Розглянуті питання, не вичерпуючи проблематику процесуального порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування, наочно підтверджують актуальність їх дослідження з метою формулювання науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення кримінального процесуального законодавства України в цій частині.

Література:

1. Шило, О. Г. Теоретичні основи та практики реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України [Текст]: автореф. дис.... док. юрид. наук: 12.00.09– кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність / О. Г. Шило. – Харків, 2011. – 38с.
2. Кримінальний процес : підруч. / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
3. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» від 09.11.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.NAU.KIEV.UA>.
4. Шаренко, С. Л. Актуальні питання застосування окремих норм КПК України під час досудового розслідування /Право України. – 2013. – № 11. – С. 95-103.